

Ми будемо спільноту заради
розвитку учнівського
самоврядування в Україні

ХАРТІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

ВСТУП

Нас об'єднує переконання, що сучасна школа має стати простором, який сприяє формуванню демократичної культури юних громадян/громадянок нашої держави, і що дієве учнівське самоврядування є однією з найкращих можливостей для розвитку в учнівства громадянських компетентностей. Адже учнівське самоврядування - це досвід активності, відповідальності, залученості, відчуття значущості.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ НАВЧАЄ:

ОБИРАТИ СВОЇХ ПРЕДСТАВНИКІВ

Керівництво школи має підтримувати ідею демократичного способу створення учнівського самоврядування.

Вибори представників/представниць учнівського самоврядування, сприятимуть глибшому усвідомленню інтересів та потреб шкільної громади. Формуватимуть навички вмотивованого аналізу змісту передвиборчих програм та вміння робити обґрунтований вибір. Розвиватимуть вміння чітко висловлювати свої очікування перед лідерами-представниками. Дадуть розуміння того, що демократичні вибори, - це реальна можливість впливати на шкільне життя.

ІНІЦІЮВАТИ ДІЇ ЗНИЗУ

Школа має стати гарантом залучення учнів/учениць до врядування, місцем, де вони здобуватимуть навички активності, планування та реалізації власних ініціатив.

Учнівське самоврядування вчитиме кожного учня/ученицю користуватися своїм правом на ініціативу, тобто генерувати власні ідеї, вносити пропозиції, радити, самостійно реалізовувати проекти, «брати справи у свої руки». Це шлях до громадянської активності на благо місцевої, національної та європейської спільноти.

Всі мають знати, що ініціатива - це право, а не обов'язок. Вона засвідчує добровільне прагнення учнівства вдосконалювати шкільне життя. Межі учнівської ініціативи визначаються домовленостями між усіма учасниками освітнього процесу.

ПРИЙМАТИ СПІЛЬНІ РІШЕННЯ ІЗ ЗАГАЛЬНИХ ПИТАНЬ

Учнівське самоврядування - це можливість для учнівської спільноти навчитися чути одне одного, вести конструктивний діалог з керівництвом школи, шукати компроміси задля прийняття спільних рішень щодо важливих питань.

Залучення учнів/учениць до процесу обговорення та вирішення шкільних проблем формуватиме у них почуття значущості та відповідальності за свій заклад освіти.

Форми та способи участі школярів у прийнятті рішень мають бути адаптовані до їхнього віку.

ВИЗНАВАТИ ПРАВИЛА І ДІЯТИ ВІДПОВІДНО ДО НИХ

Учнівське самоврядування дає можливість учнівству випробувати на практиці дієвість принципу: «Живи за правилами!». Особливо, коли правила створюються зусиллями усієї шкільної громади і виконуються керівництвом школи, вчителями, учнями та батьками.

Повсякденна практика активізму, що потребує співпраці з різними людьми, в різних ситуаціях, формуватиме в учнів повагу до правил, як запоруки взаєморозуміння, справедливості та безпеки. Учні/учениці мають зрозуміти, що шкільні правила повинні сприяти реалізації прав дитини у школі.

Зрозумілий зміст шкільних правил дозволить кожному учню/учениці, з великою долею вірогідності, передбачати наслідки своїх вчинків.

ПОЛОЖЕННЯ ХАРТІЇ

УЧНІ ТА ПЕДАГОГИ ПОДІЛЯЮТЬ ЦІЛІ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Цілі, завдання та сфери діяльності учнівського самоврядування розробляються учнями/ученицями та педагогами спільно, відкрито та прозоро. Вони визначаються відповідно до законодавства України про освіту, не суперечать установчим документам та освітній програмі закладу освіти, спрямовані на реалізацію та захист прав дитини. Учні та педагоги єдині у розумінні місії учнівського самоврядування.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Спільно визначені цілі та завдання учнівського самоврядування дають можливість учням та педагогам діяти однією командою на засадах довіри та взаємоповаги. Учнівська спільнота відчуває, що її голос є значущим, а педагоги визнають партнерство з учнівським самоврядуванням запорукою встановлення демократичного врядування в школі.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

Створити з представників учнівської спільноти, педагогів та керівництва школи робочу групу, що розробить зміст Меморандуму про співпрацю між учнівським самоврядуванням та педагогічним колективом. Документ, у якому спільно будуть визначені сфери впливу та межі можливостей учнівського самоврядування.

На основі Меморандуму робоча група повинна укласти проєкт Статуту учнівського самоврядування, що в подальшому має бути прийнятим загальношкільним голосуванням, після широкого обговорення.

Меморандум та Статут учнівського самоврядування слід оприлюднити на сайті школи.

УЧНІ МАЮТЬ РЕАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА СПРАВИ ШКОЛИ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Учні/учениці мають реальний вплив на конкретні сфери шкільного життя в межах можливостей визначених Статутом учнівського самоврядування. Цей вплив є додатковою гарантією дотримання і захисту прав дитини у школі.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Дієвість учнівського самоврядування значною мірою залежить від того, чи мають учні/учениці реальний вплив на шкільне життя. Коли учнівське самоврядування і керівництво школи взаємодітимуть як повноцінні партнери, учнівство отримає додаткову мотивацію до дії та стане більш відповідальним за імідж школи. Участь у дискусіях, нарадах та дебатах про спільні справи розвиває в учнів/учениць важливі навички комунікації: висловлення та відстоювання своїх ідей, сприйняття альтернативних думок та вироблення спільних рішень.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

Забезпечити участь учнівської спільноти у прийнятті важливих рішень, що стосуються організації шкільного життя: освітнього процесу, дозвілля, облаштування навчального середовища й території для відпочинку та розвитку.

Обсяг залучення має відповідати віку та компетенціям учнів/учениць. Варто використовувати різні форми залучення: від надання можливості бути почутим до делегування учнівству певних владних повноважень з набуттям відповідальності за прийняті рішення.

У Меморандумі потрібно вказати перелік питань, вирішення яких передбачає обов'язкові попередні консультації керівництва школи з учнівським самоврядуванням.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ МАЄ РЕСУРСИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗДІЙСНЕННЯ СВОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Дієве учнівське самоврядування неможливе без забезпечення необхідними ресурсами (часових, матеріальних, фінансових, людських та ін.). Вони є важливою умовою незалежності та ефективної роботи учнівського самоврядування.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Ресурси необхідні для ефективної організації роботи учнівського самоврядування та реалізації учнівських ініціатив на благо учнівської спільноти, школи та місцевої громади. Право володіти, користуватися та розпоряджатися ресурсами формує в учнів/учениць відповідальність, навички менеджменту та маркетингу, раціонального використання ресурсів, ощадливості, бережливості, підприємливості.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

Передбачити в шкільному бюджеті видатки на базові потреби учнівського самоврядування.

Статті витрат шкільного бюджету на діяльність учнівського самоврядування затверджуються керівництвом школи після консультацій з лідерами учнівського самоврядування.

Керівництво школи після попередніх консультацій із шкільною громадою повинно надати учнівському самоврядуванню вільний доступ до наявних у школі матеріальних ресурсів (приміщення, комп'ютер, принтер, Інтернет тощо). Слід спільно виробити правила користування наданими ресурсами.

Учнівське самоврядування може залучати додаткові ресурси усіма способами, дозволеними законодавством України (грантові проекти, ярмарки, благодійні акції, тощо).

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ПІДТРИМУЮТЬ ДОРΟΣЛІ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Керівництво школи та педагогічний колектив сприймає діяльність учнівського самоврядування, як вияв добровільної, самодіяльної ініціативи учнівської громади, а не як складову виховного процесу в закладі освіти. Зусилля дорослих мають бути спрямовані на допомогу учнівському самоврядуванню, фасилітацію, стимулювання та підтримку учнівських ініціатив, створення умов для самореалізації особистості в різних видах діяльності.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Школярам часто бракує досвіду соціально активної поведінки. Вони можуть сумніватися в реальності задуму чи в правильності обраного шляху. Залучений дорослий лідер/лідерка допоможе зберегти мотивацію учнів/учениць, надасть необхідні рекомендації, підтримає їх у налагодженні партнерських стосунків з керівництвом школи, стане амбасадором учнівського самоврядування в громаді.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

Шкільна громада повинна спільним рішенням обрати дорослого наставника для підтримки учнівського самоврядування.

Функції наставника мають бути визначені учнівською спільнотою, погоджені з керівництвом школи і прописані у Додатку до Статуту учнівського самоврядування.

У своїй діяльності наставник повинен керуватися принципом, що досвід та соціальний статус дорослого – це не перевага, а ресурс, що надає йому можливість краще розуміти потреби учнів/учениць, вести з ними конструктивний діалог, уважно реагувати на їхні запити, адвокатувати право учнівства на участь.

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ДОБРЕ ОРГАНІЗОВАНО ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СВОЇХ ЦІЛЕЙ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Учнівське самоврядування може діяти на постійних засадах або на засадах ситуативного лідерства. Інтереси учнівської спільноти у школі можуть репрезентувати представницькі виборні органи учнівського самоврядування (шкільна рада, парламент, рада класу), дитячі організації, ініціативні групи.

Структура учнівського самоврядування повинна бути визначена учнями/ученицями за підтримки дорослих таким чином, щоб допомогти їм досягати своїх цілей. Вона має бути гнучкою, динамічною та відповідати ідеям учнівської спільноти про діяльність у даному навчальному році.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Якісна організаційна структура учнівського самоврядування необхідна для ефективної його діяльності.

Здійснення учнівського самоврядування безпосередньо чи через органи учнівського самоврядування сприятиме розвитку в учнів/учениць управлінської, соціальної, громадянської та лідерської компетентностей.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

У діяльності учнівського самоврядування має забезпечуватись рівне право на участь учнів/учениць та принцип виборності під час формування представницьких органів учнівської спільноти.

Школярі мають визначати організаційну структуру учнівського самоврядування (виборні органи учнівського самоврядування, робочі групи, ініціативні групи, дорадчі групи, фокус групи та ін.) з урахуванням його цілей і завдань на поточний навчальний рік.

Варто запровадити практику загальношкільних шкільних зборів учнівської спільноти, де буде презентуватись програма дій і звіти про діяльність учнівського самоврядування.

За необхідності з'ясування думки учнівської спільноти з певного питання учнівське самоврядування має право ініціювати референдум, проводити опитування, інтерв'ю та інші форми з'ясування громадської думки.

З метою висвітлення інформації про власну діяльність учнівському самоврядуванню у своїй структурі доцільно мати медіацентр.

Проектний підхід до організації заходів учнівського самоврядування має бути пріоритетним.

У своїй щоденній діяльності учнівське самоврядування може співпрацювати з іншими групами та організаціями, що діють у школі.

ПАРТНЕРСТВО ТА СПІВПРАЦЯ - ОСНОВА РОЗВИТКУ САМОВРЯДУВАННЯ

СУТЬ СТАНДАРТУ

Робота самоврядування має здійснюватись на засадах співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Основою ефективної співпраці є партнерство на усіх рівнях взаємодії: від внутрішкільного (між учнівською, батьківською спільнотами, педагогічним колективом та керівництвом школи) до зовнішнього (між школами, організаціями та установами в громаді).

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО

Партнерство є умовою налагодження конструктивної роботи учнівського самоврядування, оскільки підкреслює значимість кожної зі сторін взаємодії за принципом «рівний - рівному» та сприяє досягненню спільних цілей.

Партнерська співпраця між представниками учнівського самоврядування різних шкіл сприяє обміну досвідом, ідеями, показує нові можливості для розв'язання відомих проблем та урізноманітнює шкільне життя.

Учнівське самоврядування – початкова ланка та партнер місцевого самоврядування, інструмент формування свідомого та активного громадянства, «демо» версія участі в державному врядуванні.

ЩО ВАРТО ЗРОБИТИ

Для налагодження дієвого партнерства необхідна відповідальність, відкритість, прогнозованість і прозорість діяльності учнівського самоврядування. Цього можна досягти шляхом демократичного формування представницьких органів, систематичного звітування перед громадськістю, практикування погоджувальних процедур, створення спільної платформи комунікації у соціальних мережах.

Започаткувати зустрічі учнівських самоврядувань, де будуть представлені найкращі практики, які варто поширити. Організувати партнерські "Фестивалі (не)вдач", тобто зустрічі, присвячені діагностиці труднощів у певних проектах, де відкрито визнають свої помилки, а також вчаться на них і допомагають уникнути їх іншим.

Розробити дорожню карту співпраці учнівського самоврядування з місцевим самоврядуванням (включення лідерів учнівської спільноти до Молодіжної ради громади, взаємодія з постійними комісіями територіальних рад, залучення до формування Шкільного бюджету участі громади та Конкурсу місцевих ініціатив).

ЯК З'ЯВИЛАСЬ ХАРТІЯ

Хартія була створена в рамках проекту "Ми будуємо спільноту заради учнівського самоврядування в Україні". Мета проекту - побудувати спільноту українських неурядових організацій, освітніх та методичних установ, які за експертної підтримки Фонду «Civis Polonus» розроблять стандарти доброго учнівського самоврядування, та поширять їх в різних регіонах країни. Проект реалізується у партнерстві з ГО «Унікальна країна» та Львівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Зміст Хартії є результатом роботи групи експертів та експерток, з таких організацій:

КЗ ЛОР "Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" (м.Львів);

Громадська організація "Унікальна країна" (м.Жмеринка);

Управління освіти Жмеринської міської ради (м.Жмеринка);

Центр Освітніх Ініціатив (м.Львів);

Класична гімназія при ЛНУ ім. І. Франка (м.Львів);

Центр творчості для дітей та молоді м.Жидачева Львівської області (м.Жидачів);

Бродівський міжшкільний учнівський парламент (м.Броди);

Бродівська гімназія ім. Івана Труша (м.Броди);

Загальноосвітня школа №3 (м.Золотоноша);

Кременчуцький інформаційно-просвітницький центр "Європейський клуб" (м.Кременчук);

Миргородський НВК (днз-знз) "Телікон" Миргородської міської ради (м.Миргород);

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області;

КУ "Центр професійного розвитку педагогічних працівників" (м.Костянтинівка);

КЗВО "Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради" (м.Одеса);

Одеська обласна школа громадянської партиципації дітей та дорослих "УСі В Дії!" (м.Одеса);

Асоціація викладачів історії, громадянознавства та суспільних дисциплін "Нова Доба" (м.Львів);

Загальноосвітня школа №6 (м.Бровари);

Загальноосвітня школа (с.Дубечне, Волинська область);

Громадська організація "Наше Поділля" (м.Вінниця).

В рамках проекту з грудня 2020 р. по березень 2021 р. члени коаліції брали участь у семінарах та консультаційних зустрічах, та організували системний процес консультування з учнями та педагогами в 11 громадах України. Для нас було важливо, щоб учні та викладачі мали можливість вільно висловлюватися про те, від чого, на їхню думку, залежить ефективне учнівське самоврядування. На цьому етапі у нас не було готових формулювань чи положень. Нашим наміром було поговорити про ключові сфери справного учнівського самоврядування, які ми визначили під час грудневих зустрічей. Наш список не є ні остаточним, ні вичерпним. Консультаційні наради проводились у 11 населених пунктах, в них взяли участь представників адміністрації шкіл, вчителів, членів учнівського самоврядування, учнів та інших зацікавлених осіб. Крім того, 1565 учнів та освітян заповнили анонімну онлайн анкету, в якій вони висловили своє бачення учнівського самоврядування.

ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ

Publikacja elektroniczna „Хартія демократичного учнівського самоврядування в Україні” jest dostępna na licencji Creative Commons „Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 Międzynarodowe” (CC BY-NC 4.0), co oznacza możliwość korzystania z tych utworów na warunkach licencji dostępnej na stronie <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Civis Polonus. Utwór powstał w ramach projektu „Budujemy koalicję na rzecz samorządności uczniowskiej w Ukrainie”, realizowanego przez Fundację Civis Polonus przy wykorzystaniu środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, posiadaczach praw oraz o projekcie „Budujemy koalicję na rzecz samorządu uczniowskiego w Ukrainie”.

Treść licencji jest dostępna na stronie <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

Електронне видання "Хартія демократичного учнівського самоврядування в Україні" доступне на основі ліцензії Creative Commons "Атрибуція - некомерційне використання 4.0 міжнародне" (CC BY-NC 4.0), що означає можливість використання цих публікацій на умовах ліцензії, доступної на сайті <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

Деякі права належать до Фундації «Civis Polonus». Текст був створений в рамках проекту «Ми будуємо спільноту задля учнівського самоврядування в Україні», що реалізується Фундацією «Civis Polonus» з використанням коштів Польсько-американської фундації свободи. Будь-яке використання вмісту дозволено за умови збереження цієї інформації, включаючи інформацію про використану ліцензію, правовласників та про проект «Ми будуємо спільноту задля учнівського самоврядування в Україні».

Зміст ліцензії доступний на веб-сайті <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

Звіт про консультаційні зустрічі, та інші матеріали створені спільноту партнерів, в рамках проекту «Ми будуємо спільноту задля учнівського самоврядування в Україні», доступні для завантаження на веб-сторінці проекту: <http://civispolonus.org.pl/projekt/budujemykoalicje>